

SYDAFRIKANSK DEMOKRATISERING

*mellem vækst og fordelingsproblemer,
protest og ytringsfrihed*

D E N N Y V E R D E N
TIDSSKRIFT FOR INTERNATIONALE STUDIER

DIIS • København • 2007

Socioøkonomisk ulighed og postapartheidpolitik

Introduktion

Allestedsnærværende i den forhandlede overgang fra apartheid til en demokratisk samfundsorden i Sydafrika lå spørgsmålet: hvordan forenes under stabile institutioner den radikale sydafrikanske fragmentering? Stillet på denne måde, tog spørgsmålet udgangspunkt i *splittelse* – dog uden at sætte navn på, hvad det var for en splittelse. Trods opfattelsen af apartheid som baseret på en racelogisk form for social differentiering, efterlod systemet også andre kløfter, herunder klasseforskelle, etniske brudflader, marginalisering på grund af køn, uddannelsesklyfter, forskelle mellem land og by osv.

Den institutionelle løsning på denne forskelsproblematik blev etableringen af en demokratisk retsstat, som byggede på den menneskerettighedsbaserede forfatning af 1996, der indeholder en internationalt rost erklæring om borgerlige rettigheder, *Bill of Rights*. I en nærmest naiv vision af et politisk fællesskab uden seriøse indre brudlinier hviler den sydafrikanske forfatning på et nyt politisk kollektiv bestående af ligestillede sydafrikanske statsborgere, hvis interne forskelle på den ene side hyldes som en godartet regnbue af diversitet, men hvor forskelle på den anden side er forbudt som markør i etableringen af den nye sociale orden. Derfor er forfatningen tavs omkring hvilke fragmenteringer, der vil præge postapartheidsamfundet. I denne forstand skal skabelsen af et sydafrikansk konstitutionelt fællesskab bestående af rettighedsbærende, ukrænkelige individer, mest ses som en hensigtserklæring. Selvom princippet om én stat – ét territorium har skabt en stabil national ramme for politikken, kan et homogent statsborgerskab ikke sige noget om differentiering inden for denne ramme, og derfor heller ikke noget om praktisk, postapartheidpolitik.

De færreste vil anfægte, at det er let at opstille et register over potentielle konfliktlinier i dagens Sydafrika. Mindre let er det at aflæse politisk interesse på så komplekst et socialt grundlag. I et forsøg på at bidrage til en større forståelse af koblingen imellem Sydafrikas fragmenteringer og den politiske udvikling efter apartheids ophør, ser denne artikel¹ derfor

på en af de mest synlige af postapartheids potentielle brudlinier, nemlig den socioøkonomiske ulighed. Artiklen rejser spørgsmålet, om den socioøkonomiske ulighed danner grundlag for organiseret politisk interesse? Hvis ja, da hvordan? Er der en sammenkobling mellem uligheden og dannelsen af politiske partier, interesseorganisation og antagonistiske græsrodsbevægelser?

Med udgangspunkt i nogle af de seneste politiske udviklinger i Sydafrika, stiller artiklen sig skeptisk overfor en generel antagelse i demokratiteoretisk tænkning om, at en demokratisk samfundsorden muliggør, at kollektive interesser på ukompliceret facon afspejles som politisk organisering i form af interesseorganisationer, partier, sociale bevægelser osv. En liberal model om interessernes spontane samling under 'frie' institutioner har svært ved at forklare, uden henvisning til 'undertrykkelse' eller andre former for 'udemokratiske blokeringer', at 'objektive' sociale brudlinier ikke manifesteres i det repræsentative politiske system eller i civilsamfundet mere generelt. I modsætning hertil argumenterer artiklen for, at politiske interesser formuleres i en kontekst, der har afgørende betydning for interessernes dannelse og deres efterfølgende udtryk som politisk fænomen.

I det sydafrikanske tilfælde betyder det, at den indtil videre dominerende idé om en national demokratisk revolution under ANCs ledelse har afgørende betydning for strukturering af det politiske landskab, både på civilsamfundet og på den partipolitiske sammensætning af det repræsentative system.

Efter en beskrivelse af ulighedens hovedtræk ses nærmere på politiske fronter som er påvirkede heraf, navnlig de nye sociale bevægelser. Derefter forfølges temaet videre i en diskussion af sagen om Jakob Zuma og splittelsen i ANC.

Socioøkonomisk ulighed: hovedtræk

Trods den imponerende økonomiske vækst og makroøkonomiske stabilitet er den markante ulighed, som var kendetegnede ved apartheids formelle ophør i 1994, ikke formindsket. I den seneste analyse af socioøkonomisk udvikling, med udgangspunkt i midten af 1970'erne, konstaterer Seekings og Natrass, at ginikoefficienten² for samfundet som helhed er steget fra 0,68 i 1975 og 0,65 i 1995 til 0,69 i 2000, en udvikling, som også tydeligt gør sig gældende inden for racekategorierne målt enkeltvis (2006: 307). Måles uligheden derimod imellem racegrupperne, blandt andet ved brug af fordeling af nationalindkomsten, ses en omfordeling. Den hvide³ befolkningsgruppes andel af den nationalindkomsten faldt fra 49 procent i 1995 til 40 procent i 2000, samtidigt med afrikansk repræsentation blandt de indkomstmæssige øverste 20 procent steg fra 18 procent i 1995 til 31 procent i 2000. Samme tendens betyder, at ca.

halvdelen af husstandene i de øverste 25 procent er sorte (Seekings & Natrass 2006: 303-6).

Disse tendenser er udtryk for en forstærkelse af en klassebestemt socio-økonomisk udvikling med rødder i apartheidæraen, hvorfor den overordnede ulighed udviser en relativ stabilitet over de seneste to-tre årtier. Den vigtigste tendens har således været en stigende absorbering af en sort elite i den øverste (tidligere udelukkende hvide) klasse, som statistisk udmønter sig som en spredning af racerne på tværs af klassestrukturen. Den 'nye' klassestruktur består af tre hovedklasser (Seekings & Natrass 2006: 254 og 337):

For det første en ekstremt fattig og marginaliserede underklasse (41 procent af husstandene og 10 procent af nationalindkomsten i 1993), som primært består af de arbejdsløse uden realistisk udsigt til ansættelse, landarbejdere og tyende, ofte bosiddende i landområder eller provinssielle *townships*, og som hverken har uddannelse, effektiv adgang til arbejdsmarkedet eller nævneværdig social kapital. Denne klasse er vokset i omfang efter apartheid og oplever gennemgående faldende indkomst og forringede livsvilkår.

For det andet en broget middelklasse (48 procent af husstandene og 45 procent af nationalindkomsten i 1993), som består af semiprofessionelle (lærere og sygeplejersker, funktionærer m.fl.), den organiserede faglærte eller ufaglærte arbejderklasse og selvstændige småhandlende. Klassen svinder ind efter apartheidens ophør, dog med stigende indkomst til dem, som ikke mister fodfæste i den.

For det tredje en lille elite (11 procent af husstandene og 45 procent af nationalindkomsten i 1993) bestående af folk med videregående uddannelser, ledere, velhavende iværksættere, selvstændige erhvervsdrivende ofte med flere end en indkomstkilde osv. Efter apartheidens ophør oplever denne gruppe stigende indkomster, ligesom klassen bliver mindre racebestemt.

Der er således ikke tale om en nævneværdig ændring siden midten af 1970'erne i det sydafrikanske *fordelingsregime*, defineret som *karakteren og konsekvenserne af offentlig politik med direkte eller indirekte indflydelse på ressourcefordeling*, heller ikke i perioden efter apartheidens ophør (Seekings & Natrass 2006: 31). Ligesom over hele perioden er klasseposition også i dag den mest præcise indikator for livskvalitet og livsmuligheder, og den erstatter i stigende omfang race som en utvetydig indikator for vedvarende social marginalisering.

Dette overordnede billede understøtter tidligere analyser, som kobler uligheden til den demokratiske transitions utilstrækkelighed, nemlig at overgangen til konstitutionelt demokrati ikke har medført det nødvendige paradigmeskift i forhold til socioøkonomisk politisk tænkning, hvis en

transformation af klassestrukturen skal finde sted (Terreblanche 2002). Den fattigdom, der stadig fastlåser omkring halvdelen af befolkningen i en udstrakt elendighed, skabes af historisk betingede strukturelle faktorer, der er selvduplikerende, herunder asymmetrisk fordeling af magt, ejendom og muligheder (Seekings & Nattrass 2006: 30). Disse strukturer er rigide og modstandsdygtige over for en økonomisk politik der primært prioriterer en gradvis omfordeling via en neoliberal vækststrategi, som ligger til grund for den herskende ortodoksi generelt og ANC's politik specifikt siden udskiftningen af velfærdsstrategien RDP (Reconstruction and Development Programme) med GEAR (Growth, Employment and Redistribution Strategy) i 1996 (se Søren Jeppesens artikel i dette nummer af *Den Ny Verden*).

ANC som 'rummelig kirke': hvor splittet er menigheden?

Disse omstændigheder har medført, at der over de seneste år er rejst en række spørgsmål omkring ANC's forvaltning af sin bredt accepterede rolle som anfører for den nationale demokratiske revolution. I dets egen selvforståelse påhviler det partiet at føre den omformning af det sydafrikanske samfund til afslutning, som begyndte med overgangen til politisk demokrati, og som nu ifølge doktrinen sigter mod at fuldende den socioøkonomiske forvandling væk fra apartheids traumer. Men i konteksten af en yderst svag og splittet parlamentarisk opposition, som principielt ikke er uenig i transformationsprojektet, er den kraftigste kritik kommet fra ANC's eget organisatoriske bagland, nemlig de to andre dele af den såkaldte *Tri-Partite Alliance*, det sydafrikanske kommunistparti SACP, og fagforeningsføderationen *Congress Of South African Trade Unions*, COSATU. Herudover er en række nye sociale protestbevægelser udsprunget af partiets vælgergrundlag.

ANC står over for en alvorlig utilfredshed og en til tider voldelig protest (FEI 2006) samt alvorlige indre uenigheder og magtkampe i ANC, blandt andet som resultat af lederskabskrisen omkring tidligere vicepræsident Jacob Zuma. Men udviklingerne synes ikke indtil videre at ødelægge ANC's organisatoriske sammenhæng eller partipolitiske dominans. Selvom de fleste kommentatorer er enige om, at indre spændinger i Tri-Partite Alliance og i ANC er af en hidtidig uset karakter (eksempelvis Brown & Mde 2006), er partiet fortsat den centrale dagsordensættende politiske aktør med godt greb om stats- og regeringsapparatet og uden slagkraftige konkurrenter. Lokalvalget i marts 2006 bidrog hovedsagligt til en konsolidering af ANC's dominans (EISA 2006; Pressley 2006), ligesom en egentlig splittelse af partiet eller opbrud i Tri-Partite Alliance ikke synes nærliggende.

I det følgende ses nærmere på de nye protestbevægelser, før opmærksomheden vendes mod Jacob Zuma sagen.

Opblomstring af lokalsamfundsbaseerede protestbevægelser

Et af de opsigtsvækkende politiske fænomener siden slutningen af 1990'erne er en opblomstring af forskelligartede protestbevægelser flere steder i Sydafrika. Disse bevægelseres konkrete fokuspunkter har inkluderet alt fra modstand imod privatiseringer af elektricitet og vandforsyning (eksempelvis en række lokale krisekomiteer som *Soweto Electricity Crisis Committee* og *Anti-Privatisation Forum*), protest over regeringens manglende evne til at sikre basale sociale behov såsom adgang til jord (eksempelvis *Landless Peoples Movement*), huse og infrastruktur (eksempelvis *Durban Shackdwellers Movement*) og vrede over regeringens håndtering af hiv/aids-epidemien (eksempelvis *Treatment Action Campaign*). Over de seneste 18 måneder synes disse protester at være blevet intensiveret idet "Sydafrikas *townships*, slumkvarterer og landdistrikter er blevet oversvømmet af sociale protester i stigende antal og styrke. De fleste af disse udbrud har været forårsaget af manglende levering af basale offentlige ydelser og/eller lokal utilfredshed med det politiske systems ansvarsbevidsthed og lydhørhed over for lokalbefolkningens behov" (Hlatshway 2006).

Trods de forskelligartede organisationsformer og variationen i emner, som disse bevægelser berører, har bevægelserne det vigtige fælles karakteristikum, at de udspringer af et selvstændigt grundlag i en postapartheidkontekst (Ballard, Habib & Valodia 2006). Selvom der er en særlig kontinuitet i militant protestkultur, der inspireres af en *violence of the imagination* (Buur 2007), er der ingen organisatorisk kontinuitet imellem de nye protestbevægelser og de lokale protestbevægelser i *United Democratic Front*, som var en central aktør i den afsluttende fase af kampen imod apartheid. Efter 1994 forsvandt det umiddelbare grundlag for aktivismen, og eftersom ANC havde indtaget staten, forsøgte disse organisationer uden større succes at finde en rolle i et samarbejdsorienteret, korporatistisk projekt med national transformation som hovedtema, hvor professionalisering og implementering af regeringspolitikken kom i fokus (Buur 2007: 16). Eksempelvis er den tidligere så centrale lokalsamfundsbaseerede paraplyorganisation SANCO, *South African National Civic Organisation*, blevet beskrevet som reduceret til en "hendøende allieret" og en "tom skal" (Forrest 2003). På den seneste nationale SANCO-kongres i Bloemfontein i december 2006 opstod der voldelige konflikter mellem deltagerne, og det viste sig umuligt at vælge nyt lederskab og vedtage et politisk program for den kommende periode. COSATUs første vicepræsident, Sdumo Dlamini, har ved samme lejlighed kritiseret SANCO for dets tavshed og fravær over for de udfordringer, som kendetegner baglandets daglige virkelighed (Mgibisa 2006).

Men hvad er den politiske betydning? Protesterne mellem 2000 og 2005 (FEI 2006) vidner først og fremmest om et aktivt borgerskab, der har en stærk tradition for politisk mobilisering, og til en vis grad nu formulerer

disse krav som spørgsmål om sociale rettigheder nedfældet i forfatningens *Bill of Rights*. I den forstand er der tale om krav om udbygning af rettigheder, der allerede betragtes som legitime inden for den eksisterende sociale orden, og der opstår her ikke en modsætning imellem kravet og systemet som sådan. Denne rettighedsbaserede modstand er forenelig med postapartheids grundlag (Ballard, Habib & Valodia 2006: 400). Kritikken er, selvom den er robust, primært af implementeringsteknisk eller økonomisk-politisk snarere end af principiel karakter, og kravene anses for værende opnåelig inden for eksisterende institutionelle rammer. Her stiller bevægelserne sig ikke 'udenfor', men stiller med stigende intensitet krav til ANC, der som regerende parti anses som den eneste, der kan levere legitime løsninger på problemerne.

En anden tendens er en radikalisering af krav, der netop ser socioøkonomisk marginalisering som tegn på en grundlæggende utilstrækkelighed i den sociale orden efter apartheid. Her argumenteres der for, at postapartheidstatens transformationskapacitet er begrænset på grund af dens kapitalistiske karakter, og marginaliseringen bruges til at bygge brede fronter med krav om et socialistisk alternativ. Denne tilgang ses i forskellige udgaver samlet omkring *Social Movement Indaba*, SMI, der omfatter *Anti-Privatisation Forum*, *Anti-Eviction Campaign*, *Landless Peoples Movement* og *Concerned Citizens Forum* (Ballard, Habib & Valodia 2006: 400). Her er den sociale orden efter apartheid behæftet med en fundamental og uløselig modsætning, som på længere sigt kun kan overvindes ved en radikal omorganisering af samfundet. Selvom disse bevægelser i praksis mobiliserer omkring enkeltsager, stiller de sig principielt 'udenfor', blandt andet i afvisningen af lokalvalg som en nyttig mekanisme til tilfredsstillelse af folkelige krav. Dog er denne radikale strømning langt fra forenet. Det seneste forsøg på en national SMI-samling i Durban i december 2006 var kendetegnet ved intense uenigheder mellem individer, fraktioner og organisationer, og mødet blev truet med sammenbrud da Anti-Eviction Campaign og Durban Shackdwellers Movement, der tidligere havde trukket deres deltagelse, invaderede mødet (Tolsi 2006).

På grund af det relativt tidlige stadium i de nye bevægelser eksistens kan det være svært at vurdere forholdet imellem de to tendenser. Det kan heller ikke udelukkes, at andre politiske tolkninger af de eksisterende socioøkonomiske forhold, der nuancerer denne ret grove opdeling, dukker op. Forudsigelser hviler derfor på usikkert grundlag. Men indtil videre er det dog sikkert, at de nye sociale bevægelser typisk ikke organiserer sig i politiske partier, der truer ANC ved valgurnerne, eller bakker op omkring andre partier der kan spille denne rolle. De samme lokalsamfund, som er grobund for de nye protestbevægelser leverede (igen) en overbevisende valgsejr til ANC i lokalvalget i marts 2006 (EISA 2006), ligesom alle tre nationale valg har leveret et styrket mandat til støtte for ANCs program om national transformation. Protestbevægelserne må erkende, at deres medlemmer fortsat støtter ANC.

Derudover kombineres den stadig dominerende enkeltsagsfiksering med organisatoriske svagheder, ujævne og sporadiske mobiliseringer og for det meste en geografisk begrænsning til lokalområder.

Samlet set er der indtil videre ikke tegn på, at socioøkonomisk ulighed og den markant ulige fordeling af materielle ressourcer giver sig udslag i bred politisk mobilisering eller til en mere pluralistisk partidannelse. Og forventningen om, at der her kunne opstå en platform for et venstreorienteret politisk parti (Calland 2006), er indtil videre blevet skuffet. Socioøkonomisk marginalisering er ikke bundet solidt op i et potent politisk alternativ til ANC. Derfor har de nye sociale bevægelser indtil videre ikke bidraget til et multipolært politisk spektrum i postapartheid Sydafrika. Den teoretiske argumentation vil formentlig deles i to tolkninger heraf. For det første en idé om, at det som opleves som de fattiges objektive interesser undertrykkes, forvrænges eller blokeres af en malplaceret loyalitet til ANC. For det andet en mere nuanceret idé om, at de fattiges reaktioner på deres umiddelbare materielle omstændigheder ikke kan løsrives fra en analyse af, hvilke eksisterende politiske kollektiver der danner mulighedsbetingelsen for interessernes artikulation.

Sagen om Jacob Zuma

I 2007 skal ANC vælge partiets næste formand, som sandsynligvis – i medfør af partilistesystemet – også bliver landets næste præsident ved parlamentsvalget i 2009. En lederskabskrise om hvem, der skal overtage efter Mbeki, er opstået, efter at den stærkeste kandidat til posten, tidligere vicepræsident Jacob Zuma, blev fyret af præsident Thabo Mbeki i juli 2005, mistænkt for korrupsion. Siden da har Zuma undgået at blive dømt i en retssag for voldtægt, ligesom anklagemyndighedens korrupsionsanklager synes markant svækket, efter at en udsættelsesansøgning for nylig endte med afvisning af sagen med henvisning til procedureovertrædelser. Jacob Zumas forsvar, både i retssalene og i det offentlige rum, har åbnet den måske mest seriøse splittelse i partiet til dato (Gasa 2006; Seepe 2006, m.fl.).

På den ene side af kløften står en sammenbidt, elitær og konservativ Mbekifløj med en eurocentrisk aura (fra årene i eksil) og en teknokratisk og moderniseringsdagsorden. På den anden står en karismatisk og bredt-favnende Zumafløj med et folkeligt og traditionsforankret image, som har samlet en imponerende støtte, herunder fra ANCs ungdomsafdeling ANCYL, ungkommunisterne YCL, COSATU og SACP. Til forargelse for en blandet forsamling, der inkluderer det private erhvervsliv (Johnson 2006), kvinderettighedsforkæmpere, pæne, progressive og forfatningsloyale intellektuelle og akademikere og nu også militæret (Calland 2006), har Zuma sammenstrøket en koalition imod samfundets støtter (Mangu 2006), baseret primært på en påstand om en sammensværgelse, der angri-

veligt gennemsyrrer ANC-partitoppen, medierne og centrale statsinstitutioner inklusive anklagemyndigheden. I en positionering af sig selv som en bredtfavnende repræsentant for alt fra et etnisk Zulu-bagland til de fattige og marginaliserede, har han lanceret en succesrig kritik af Mbeki og dennes fløj, som anklages for at have svigtet folket med en centralistisk ledelsesstil og en alt for konservativ økonomisk politik.

Tilsvarende impulser er kommet fra allianceparterne COSATU og SACP, som, trods indre uenigheder omkring Zuma kontra Mbeki, har meldt deres overordnede opbakning til Zuma (COSATU 2006b). Over for anklagemyndighedens undersøgelser i november og december 2006 med henblik på at genoptage korrupsionssagen mod Zuma, har COSATUs generalsekretær Zwelenzima Vavi truet landet med "helvede" og meddelt, at hvis anklagemyndigheden "tør sigte Zuma igen, vil de møde folkets vrede overalt i landet" (Brown et al. 2006).

Derudover har der været heftige uenigheder omkring økonomisk politik i mellem ANC på den ene side og COSATU/SACP på den anden, siden GEAR blev vedtaget i 1996. Men efter de seneste udmeldinger efter COSATU-kongressen i september 2006 og fra SACP's jubilæum i juli 2006, er det tydeligt, at kampen for en mere social retfærdig ANC-politik vil fortsætte inden for rammen af alliancen, og at ANCs rolle som anfører for befrielsesbevægelsen til gennemførelse af den nationale demokratiske revolution stadig anerkendes (COSATU 2006c). Bekræftelsen kommer på baggrund af de hidtidige mest konkrete overvejelser fra COSATU og SACP tidligere i 2006 omkring mulige formelle brud med alliancen, herunder diskussioner i SACP om en fuldstændig løsrivelse og om selvstændigt at stille op til næste parlamentsvalg (COSATU 2006a, SACP 2006).

På denne måde inddrages en række utilfredsheder, herunder ulighedsproblematikken, direkte som råmateriale i et angreb på Mbekifløjen. Eksistensen af disse magtkampe er ikke overraskende. Det, som kræver forklaring, er, at ANCs enhed indtil videre består, både som parti og som rummelig kirke, trods kampenes intensitet, alvoren af de gensidige anklager og graden af fjendtlighed parterne imellem. Men, som Zuma selv udtrykker det: "ANC er et kollektiv. Politik er noget vi beslutter i fællesskab. Jeg vil ikke sige noget, som kan opfattes som kritisk mod regeringens politik. Det ville kunne opfattes som illoyalt, og i ANC er der ingen fremtid for den, som er illoyal" (citeret i Johnson 2006).

Konklusion

Denne artikel har set på forholdet mellem socioøkonomisk ulighed og dens udtryk på det politiske plan i dagens Sydafrika. Artiklen problematiserer forestillingen om, at påståede objektive interesser – i denne sammenhæng de fattiges interesse i at organisere sig selvstændigt – med

en vis nødvendighed må føre til politisk interessedannelse. Når det ikke sker, er denne forestilling nødsaget til at inddrag argumenter om interesseblokering for at fastholde forestillingen om objektive interesser.

I modsætning hertil argumenteres det her, at postapartheid Sydafrika er karakteriseret ved *kontinuiteten* af den primære politiske skillelinie, der karakteriserede kampen imod apartheid, nemlig en polarisering mellem 'konstruktive' og 'destruktive' politiske kræfter. Det betyder, at kritik og protest antager andre former end de pluralistiske forventninger om demokratisk repræsentation af interesser, som forfatningen hviler på. Mere konkret betyder det, at den nationale demokratiske revolutions hegemoni viderefører det primære skel, som tvedeler det offentlige rum. På den ene side placeres de kræfter, som anses for positive over for national transformation; på den anden side placeres de kræfter, som portrætteres som fjender og udgrænses, fordi de betragtes som imod national transformation, imod det nye Sydafrika – stadig rodfæstet i apartheid – og imod ANC.

Det politiske felt er domineret af en grundlæggende solidaritet mellem de organisationer og sociale baser, der tilsammen udgjorde frihedsbevægelsen, anført af ANC. Enhver interessetilkendegivelse må nødvendigvis forholde sig til dette. Pluralistisk interessedannelse opstår primært enten inden for eller uden for rammen af en overordnet fællesforståelse, som sammenfatter ANC-lederskab, transformationens nødvendighed og den fortsatte betydning af de ven- og fjenderelationer, der udsprang af kampen imod apartheid. Derfor er det mere præcist at tale om en intern pluralisme i frihedsbevægelsen som bred ramme, end det er at tale om pluralisme imellem frihedsbevægelsen og andre sociale aktører. Som resultat heraf har ANC indtil videre formået at holde de splittelser, som er tonet frem, inden for partiets rammer og at fastholde sin position som landets dominerende parti.

Den fremtidige udvikling af det sydafrikanske demokrati bestemmes af, om ANC fortsat evner at rumme denne polarisering, eller om de spændinger, der er opstået, vil sprænge enheden, både dem med rødder i tiden under apartheid, og dem der udspringer af den politik, som ANC fører som regeringsparti.

Hvis ANC, alliancen og den brede klynge af sociale aktører, der dannede frihedsbevægelsen, skal bestå som solidarisk blok, kræver det, at skylden for den fortsatte socioøkonomiske ulighed placeres hos nogen eller noget uden for rammerne af dette fællesskab. I dette lys er Jacob Zuma-sagens udvikling frem til ANC-kongressen i slutningen af 2007 afgørende. Det er især tilfældet, hvis anklagemyndigheden beslutter at genoptage sagen imod Zuma, idet dette potentielt kunne være et fornyet udgangspunkt for en bred populisme overbevist om *the establishment's* sammensværgelser, ligegyldigheder og utilstrækkeligheder.

Under alle omstændigheder er spekulationer om en mulig fragmentering mere presserende end på noget tidspunkt siden 1994. Hvis det sker, hvordan vil det så komme til udtryk? Forandring synes mulig lige nu, men det er ikke givet at retningen bliver demokratisk.

André Sonnichsen er ph.d.-stipendiat ved Institut for Statskundskab, Københavns Universitet

Noter

¹ Tak til Noel Parker og Jørgen Elklit for deres kommentarer på udkast til denne artikel samt til Sasakawa Fonden for medfinansiering af ophold i Sydafrika i efteråret 2006.

² Ginikoefficient er et mål for ulighed i en befolknings indkomstfordeling. Med samme indkomst til alle er tallet 0, mens al indkomst til én person giver tallet 1. Tallet i Norden er ca. 0,22, i USA 0,35 (Gyldendals Online Leksikon).

³ Jeg benytter mig af følgende, ret typiske konvention: Udtrykket 'hvide' dækker over alle, der ikke er 'sorte', ligesom 'afrikanere' er alle 'sorte' der ikke er hverken 'farvede' eller 'indere'. Se for eksempel Terreblanche (2002: 21 fodnote 1) eller Seekings og Natrass (2006: ix).

Litteratur

Ballard, R., A. Habib & I. Valodia, eds. 2006. *Voices of protest: social movements in Post-apartheid South Africa*. Scottsville: University of Kwa-Zulu Natal Press.

Brown, Karima & Vukani Mde. 2006. Navigating the great divide. *The Weekender*, July 15-16

Brown, Karima & Vukani Mde. 2006. Mbeki and the ANC: all that is solid melting into air. *Business Day*, October 6

Brown, Karima, Vukani Mde, Edward West & Amy Musgrave. 2006. Cosatu threatens hell over Zuma. *The Weekender*, December 16-17

Buur, Lars. 2007. The intertwined history of security and development: the case of developmental struggles in South Africa's townships. In *The security-development nexus: expressions of sovereignty and securitization in Southern Africa*, eds. Lars Buur, Steffen Jensen & Finn Stepputat. Uppsala & Cape Town: Nordiska Afrikainstitutet & HSRC Press

Calland, Richard. 2006. What future for SA politics? *Mail and Guardian*, September 8-14

Calland, Richard. 2006. The coming failure of Jacob Zuma. *Business Day*, September 19

- COSATU, Congress of South African Trade Unions. 2006a. *Possibilities for fundamental social change*. June
- COSATU, Congress of South African Trade Unions. 2006b. *Special resolution on the ANC Deputy President at the 9th Cosatu Congress*. September 18
- COSATU, Congress of South African Trade Unions. 2006c. *Declaration of the 9th Cosatu Congress*. September 18
- EISA, Electoral Institute of South Africa. 2006. *Election update 2006 South Africa, no 2*. Johannesburg, 30 March
- Forrest, D. 2003. Social movements: 'ultra-left' or 'global citizens'? *Mail and Guardian*, February 31, citeret i Ballard, Habib & Valodia, 2006.
- FEI, Freedom of Expression Institute, 2006. *A Critical review of the implementation of the Regulation of Gatherings Act No.205 of 1993: a local government and civil society perspective*. Johannesburg: Freedom of Expression Institute, Braamfontein
- Gasa, Nomboniso, 2006. ANC's crisis of leadership style reflects a broader malaise. *The Sunday Independent*. October 22
- Hlatshwayo, Z. 2006. Intambazwe: Harrismith – a portrait of a revolt. Unpublished report cited in Freedom of Expression Institute 2006
- Johnson, R.W. 2006. All eyes on the man from Inkandla. *Business Day*, December 10
- Mangu, Xolela. 2006. 'Common man' Zuma sets up SA's anti-establishment frontier. *Business Day*, September 9
- Mgibisa, Mbuyisi. 2006. R.I.P. Sanco. *Mail and Guardian*, December 15-20
- Pressley, Donwald. 2006. The ANC at 70 percent. *The Mail and Guardian Online Edition*, www.mg.co.za, 03.03.2006
- Seekings, Jeremy & Nicoli Natrass. 2006. *Race, class and inequality in South Africa*. Scottsville: University of Kwa-Zulu Natal Press
- Seepe, S. 2006. Educated jesters of Mbeki's court. *Business Day*, September 19
- Terreblanche, Sampie. 2002. *A history of inequality in South Africa: 1652 – 2002*. Pietermaritzburg: University of Natal Press
- Tolsi, Niren. 2006. On the far side of the left. *Mail and Guardian*, December 8-14

